

ASPECTE ALE FISCALITĂȚII DIN ȚARA MOLDOVEI. PRELEVĂRI FISCALE DIN UNELE PRODUSE PĂSTOREȘTI

Mihai Lazăr

Încă de la întemeierea Moldovei, domnii s-au considerat stăpâni de drept asupra întregului teritoriu al țării, precum și asupra populației și a bunurilor acesteia. Regimul de obligații al locuitorilor a decurs din acest drept superior de stăpânire – *dominium eminens*. În conformitate cu normele dreptului feudal, domnul era în măsură să pretindă de la supuși o cotă parte din veniturile realizate de aceștia pentru fastul *Curții* și pentru întreținerea aparatului slujitoresc și a armatei.

La început, sfera de cuprindere și “greutatea” impunerilor au fost moderate, atât datorită nivelului relativ limitat al consumului de la *Curte*, cât, mai ales, a resurselor economice importante de care dispunea domnia. În patrimoniul domnesc intrau, de drept, pământurile fără stăpân direct, așa-zise “pustii”, târgurile și orașele, un număr însemnat de sate, mori, saline, braniști, pescării, complexe agro-pastorale (*stâne, odăi, scutării*), terenuri de vânătoare etc. Domnul putea dispune de aceste proprietăți și de veniturile realizate pe seama lor, ca de niște bunuri private. Domeniul domnesc public a fost organizat din punct de vedere administrativ sub forma *ocoalelor*. Populația din așezările domnești era impusă la diverse sarcini pecuniare, în natură și în muncă. În plus, domniei i se cuveneau însemnate sume bănești și bunuri materiale din taxe și amenzi.

Nomenclatorul de impuneri și cuantumul fiecărei dări, pe categorii de impozabili, se stabileau de către domn, uneori prin consultarea membrilor sfatului domnesc, în funcție de necesarul de fonduri bănești și materiale destinate *Curții* domnești și numerosului aparat slujitoresc și militar din țară. Pe măsura sporirii cheltuielilor publice au fost operate, în mod corespunzător, importante creșteri în ce privește cuantumul dărilor existente, sau au fost introduse dări noi.

Până la jumătatea veacului al XVI-lea, politica fiscală a evoluat în limite normale, domnii reușind să-și asigure sursele materiale și financiare necesare din producțiile realizate pe domeniul propriu, din dijmele prelevate de la populația de pe domeniul domnesc public (aflat în administrația *ocoalelor*), cât și din dările plătite de contribuabilii de rând din așezările sătești integrate administrativ în cuprinsul ținuturilor țării.

Restrângerea drastică a patrimoniului fiuciar domnesc prin vânzări și danii a modificat treptat structura veniturilor domnești, ponderea cea mai mare a acestora revenind în noile condiții resurselor fiscale.

Cu diverse prilejuri am cercetat anumite aspecte ale fiscalității din Moldova medievală. În studiul de față ne propunem să analizăm câteva obligații fiscale mai puțin cunoscute, prelevate din produse animaliere.

1. PRELEVĂRI FISCALE DIN PRODUCȚIA DE UNT: “UNT”; “UNT DOMNESC”; “UNT ÎMPĂRĂTESC”

În perioada de început a statului medieval moldovenesc nu a existat, se pare, o dare permanentă pe producția de unt. Pe parcursul secolelor XIV-XVI, domnii și-au procurat cantitățile necesare consumului de la *Curte* din producția proprie, din prelevări, sub formă de dijmă, de la târgoveți, precum și de la locuitorii din satele domnești. Contribuabilii de rând din celelalte așezări dădeau unt numai ocazional, în special când erau organizate conace pentru suita domnului, pentru slujbașii publici, aflați în misiune și pentru solii străini, adică, cu prilejul așa-numitelor “măncături ale drumului”¹.

O dare specială pe producția de unt este menționată întâia dată în Moldova într-un *Izvod de bani* întocmit după 26 iulie 1616, în care sunt înregistrate, cu meticulozitate, plățile efectuate de un anume Petre pentru dările datorate de Gavril și Simion Gagiul în timpul domniilor lui Ștefan al II-lea Tomșa și Alexandru Movilă². În izvod sunt consemnate, între altele, sumele de bani datorate pentru unt în mai multe rate: “5 potronici buni a dat Petre pentru unt în mîinile lui Sterian, pentru Gavril³; ... 2 potronici a dat Petre pentru Gavril, pentru unt și pentru miere la mîinile lui Obrejie pîrcălab; ... 5 potronici a dat Petre pentru Gavril de asemenea pentru unt în mîinile slugilor logofatului Badiul; ... 2 potronici a dat Petre pentru Gagiul pentru unt și miere în mîinile lui Obrejie pîrcălabul; ... 5 potronici a dat Petre pentru Gagiul, de asemenea pentru unt, în mîinile lui Busiuc⁴”. Din document reiese că la acea dată darea se achita în bani, o parte din rate percepându-se împreună cu banii pentru miere. Deoarece perioada care face obiectul impunerii fiscale nu este indicată exact, evaluarea cuantumului dării poate fi făcută doar cu aproximație. Potrivit specificării din *izvod*, prima rată de 5 potronici s-a dat către sfârșitul domniei lui Ștefan al II-lea Tomșa, iar restul de patru rate sub Alexandru Movilă. Situația pare mai clară atunci când se iau în calcul sumele de bani date, în timpul domniei lui Alexandru Movilă. Astfel, în cele opt luni și jumătate cât a stat în scaunul domnesc Alexandru Movilă, atât lui Gavril, cât și lui Gagiul le-a revenit obligația de a plăti fiecare câte “5 potronici buni” pentru unt și, de asemenea, câte “2 potronici buni” pentru unt și miere⁵.

Peste câțiva ani, la 31 iulie 1620, era amintit *untul domnesc*, dare de care fusese scutit satul Folfăești, de pe Jijia, al Mănăstirii Galata⁶. În continuare, pe parcursul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, darea este pomenită tot mai frecvent în actele fiscale, fiind denumită în mod curent *unt* și mai rar *unt domnesc*⁷ sau *banii untului*⁸. În funcție de necesități, darea se percepea în natură sau în bani.

Comparativ cu Moldova, în Țara Românească această obligație este amintită în documente mai târziu, în anul 1682, fiind cunoscută sub numele de *birul untului*.

În afară de consumul destinat curții domnești și armatei, însemnate cantități de unt luau drumul Istanbulului odată cu furniturile curente de brânzeturi, cerviș, miere și alte produse alimentare⁹. Încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, documentele otomane conțin informații despre livrări de unt în beneficiul bucătăriei sultanului¹⁰. Turcii îl consumau mai ales în combinație cu mierea sau cu cervișul¹¹. Untul era de asemenea nelipsit de la conacele organizate pentru suita domnilor și pentru solii străini¹², cheltuielile efectuate în acest sens fiind câteodată consemnate în *sămile Vistieriei*¹³. În anul 1742, cu prilejul călătoriei sale pe itinerariul Iași-București, Markos Antonios Katsaitis remarcă faptul că “brînză, untul și laptele sînt dăruite de bună voie, gratuit în întreaga Moldovă tuturor solilor”¹⁴. În timpul campaniilor militare, purtate de Imperiul Otoman în vecinătatea Moldovei, marii dregători primeau porunci strașnice de a veghea, cu atenție, la aprovizionarea corespunzătoare a oastei otomane cu ialovițe, berbeci, unt, miere și alte bunuri alimentare¹⁵. La 14 iulie 1792, spre exemplu, au fost predate în contul furniturilor obligatorii de război 19.966 ocale de unt în valoare de 11.230 lei¹⁶.

Strângerea și depozitarea proviziilor de unt necesare demnitarilor otomani, solilor străini și bucătăriei domnești cădeau în sarcina marelui clucer¹⁷. În subordinea sa funcționa un numeros corp de agenți fiscali numiți *untași*, care aveau însărcinarea de a percepe darea de la contribuabili¹⁸. Atribuții privind perceperea *untului* aveau și *conăcarii*¹⁹.

Untul se aduna în *berbânțe* și *burdufuri*²⁰. După asigurarea cantităților necesare Curții, *untul domnesc* rămas disponibil era vîndut avantajos negustorilor străini din capitală și celor din orașul-port Galați²¹. La 1741, Constantin vodă Mavrocordat poruncește pîrcălabului de Galați să caute clienți “pentru untul gospod ce iaste acolo” cu preț mai mare de 4 potronici ocaua. În cazul că nu existau negustori interesați să cumpere cu acest preț, domnul atrăgea atenția pîrcălabului să fie înștiințat imediat întrucît la Iași se găseau numeroși mușterii care ofereau anticipat 4 potronici pe ocă²². De asemenea, însemnate cantități de *unt domnesc* erau dăruite unor demnitari otomani aflați în țară cu diverse misiuni²³.

În mod obișnuit, *untul* era perceput de la contribuabilii de rând, de la mănăstiri și agenți fiscali mărunți, precum și de la mazili. Domnia a acordat scutiri coloniștilor străini așezați cu învoială în seliști episcopale²⁴, mănăstirești²⁵ și boierești²⁶, unor sate²⁷, sau numai unor poslușnici²⁸ și vecini²⁹, aparținând mănăstirilor de țară, dar mai ales celor închinat, locuitorilor din așezările cu atribuții speciale de pază³⁰, sau cu obligații în ce privește organizarea conacelor pentru soli³¹. Au beneficiat de scutiri, de asemenea: mazilii³², un număr restrâns de slujbași domnești³³ și persoane de vază³⁴, deținătoare de *odăi* și *câșle*.

2. PRELEVĂRI FISCALE DIN PRODUCȚIA DE SEU: “SĂU”; “SĂU DOMNESC”; “SĂU ÎMPĂRĂTESC”

Până la jumătatea secolului al XVI-lea trebuințele de seu ale curții domnești au fost acoperite prin *prelevări* în natură în primul rând de la deținătorii de măcelării din târguri. “Din vechime”, aceștia aveau obligația să predea în folosul domniei o anumită cantitate de seu³⁵. Se pare că darea numită *camână*, atestată documentar încă din prima jumătate a secolului al XV-lea, s-a perceput în cazul când subiecții impunerii erau proprietari de “scaune” sau “trunchiuri de meserniță” (trunchiuri de măcelărie), atât în ceară, cât și în seu³⁶. După instaurarea hegemoniei otomane, avându-se în vedere bogăția în animale a Moldovei, sultanii au pretins de la domni cantități însemnate de seu pentru fabricarea lumânărilor și gresarea (ungerea) corăbiilor de război, precum și grăsimi alimentare (*cerviș*). Încă de la 1538 - ne spune Evlia Celebi - sultanul Soliman Magnificul a obligat Moldova să furnizeze Arsenalului Imperial, la începutul fiecărui an, o mie de butoaie de seu pentru ungerea galelor³⁷. Numai în timpul campaniei de la Lepanto din octombrie 1571, Moldova și Țara Românească au livrat flotei de război otomane peste 170 tone de seu³⁸. Înalta Poartă a reușit în scurt timp să-și asigure prioritatea la achiziționarea grăsimilor animale de pe piața Moldovei. La 13 august 1577, sultanul Murad al III-lea ordona domnilor Moldovei și Țării Românești, Petru Șchiopul și, respectiv, Mihnea al III-lea să nu vândă seu în alte părți, ci întreaga cantitate existentă pe piață să fie trimisă la Istanbul, cu specificarea că zahereaua reprezenta “o treabă importantă”³⁹. Într-o altă poruncă din 25 ianuarie 1579, prin care se cereau “cantități mari” de grăsimi pentru expedițiile din Orient, autoritățile otomane precizau că prețul furniturii urma să fie scăzut din haraci⁴⁰. Cu toate că *iağı* din imperiu, în baza unor aprobări speciale, erau liberi să cutureiere întreaga țară pentru a cumpăra nestingheriți, seu de la *mesernițe* și *zahanale*⁴¹, cu preț “de mirie” (preț oficial, de stat), sultanii au pretins domnilor, în paralel, obligații speciale care trebuiau onorate la timp și în condiții ireproșabile.

Aceste cereri repetate și mereu în creștere au determinat pe domni să instituie o dare specială numită *său împărătesc*. Pe de altă parte, trebuințele de seu ale curții domnești au sporit continuu ca urmare a utilizării tot mai frecvente a acestui produs la fabricarea săpunului și a lumânărilor⁴².

Pentru aprovizionarea ritmică și în cantități îndestulătoare a depozitelor domnești cu seu, numit de contemporani și *ceară albă* s-a dispus extinderea impunerii asupra tuturor categoriilor fiscale neprivilegiate. Așa s-a ajuns la instituirea dării numită *său domnesc*. S-a afirmat inexact că darea pe producția de seu este menționată întâia dată în luna mai 1660⁴³. De fapt, *săul* este amintit cu circa patru decenii mai înainte, în anul 1621, cu prilejul confirmării unor scutiri mai vechi ale locuitorilor din satul Ițcani de lângă Suceava⁴⁴. Ulterior, la 27 octombrie 1627, domnul Miron Barnovschi poruncea șoltuzului și pârgarilor din Suceava să nu “învăluiască” pe vecinii din Ițcani ai m-rii cu același nume de lângă Suceava “nici la său, nici la piei, nici la alte angherii câte sântu pre alți târgoveți, pentru căci nu este acel sat scris cu târgul”⁴⁵. În continuare se făcea precizarea - nu lipsită de importanță - că deosebirea pe linie fiscală între vecinii satului Ițcani și târgoveții din Suceava în ceea ce privește impunerile pe seu și piei exista în vigoare de mai mult timp. Ea fusese stabilită prin “alte cărți ... de la alți domni”⁴⁶.

Săul împărătesc este menționat în anul 1623. La 24 februarie acel an, din poruncă domnească, șoltuzul Sucevei se adresa birăului Bistriței cu rugămintea să-i sprijine niște târgoveți de încredere pentru a cumpăra seu de pe piața bistrițeană deoarece “trebuie să dăm săul împărătesc și nu găsim la noi de cumpărat”⁴⁷.

Dacă până la introducerea *săului domnesc* și a *săului împărătesc* obligația de a da seu a revenit, așa cum s-a mai arătat, îndeosebi măcelarilor (meserciilor) din târgurile și satele domnești, după această dată sfera contribuabililor s-a lărgit incluzând pe toți proprietarii de măcelării, de cărciumi și de ateliere meșteșugărești, precum și categoriile fiscale neprivilegiate, afară de cazul dacă beneficiau de scutiri speciale⁴⁸. Documentele nu precizează cantitatea de seu la care erau impuși contribuabilii. Într-un singur caz, la 1742, aflăm că potrivit unui vechi obicei, meserii (casapii) din Roman dădeau câte 66 de ocale de seu “pe cifert”⁴⁹. Prin urmare, pentru fiecare “scaun” sau “trunchi” de tăiat carne, meserii din târgul Roman dădeau circa 264 ocale de seu. Evident, dacă sferturile (*ciferturile*) se înmulțeau și cantitățile de seu erau impuse și percepute corespunzător numărului acestora.

Darea a fost percepută și în bani. La 1683 erau amintiți *banii săului* pe care Mihai Cofariul din Galați s-a eschivat să-i plătească, reușind să fugă⁵⁰.

În vremea domniei lui Dimitrie Cantemir, Moldova trimitea în fiecare an sultanului, ca peșceș, cu ocazia Bairamului, 12.000 de taleri imperiali pentru seul necesar corăbiilor de război⁵¹. Informația principelui cărturar ne sugerează că autoritățile otomane reușiseră deja să confere obligației un caracter permanent.

Paul Rycaut ne informează că la 1668, Moldova ar fi livrat turcilor 600 quintale de seu⁵². Cererile otomane au înregistrat de-a lungul timpului un curs sinuos. În anul 1730, spre exemplu, pretențiile otomane erau de 100.000 ocale de grăsimi topite (circa 128.300 kg)⁵³.

Marile furnituri pentru Istanbul stânjeneau, evident, perceperea *săului domnesc*. Domnii erau nevoiți, în aceste condiții, să instituie un adevărat monopol asupra comerțului cu seu, interzicând vânzările către particulari. Domnia își justifica, în mod frecvent, măsura luată, specificând că seul era necesar “pentru treaba lumânărilor de la curtea gospod”⁵⁴.

Seul colectat de la contribuabili era depozitat apoi la *săoria domnească* din Iași, menționată pe la 1648, în vremea lui Vasile vodă Lupu⁵⁵.

Agenții fiscali însărcinați cu perceperea dării se numeau *săolari*. În fruntea lor se afla *săoiarul cel mare*, care avea în grijă proviziile *săoriei domnești*⁵⁶. La 16 martie 1663 era menționat, ca martor, un anumite Enache Zlătaru *săoiaru*⁵⁷, iar la 27 iulie 1676, Frangolea *săoiaru*⁵⁸. În martie 1681, Frangolea era din nou menționat, de această dată, în calitate de *săoiaru*⁵⁹. Atribuții în ceea ce privește strângerea dării în seu au mai avut *mortasipii*⁶⁰, *cămănarii* și *bezmănarii*⁶¹. După strângerea *săului*, cantitatea destinată fabricării lumânărilor era preluată de *cămărașul de lumini*, în a cărui grijă se găsea și ceara și care răspundea de lumânările și opaițele de la curte⁶². Mai mult chiar, ne spune Dimitrie Cantemir, dările în ceară și seu destinate special fabricării lumânărilor s-ar fi perceput împreună, sub numele de *bezmăn*⁶³.

Scutirile pentru *său* au fost mai puține decât pentru *unt*. În afară de slobozii⁶⁴ au beneficiat de scutiri câteva sate mănăstirești⁶⁵, un număr limitat de poslușnici (măcelari, hoștinari, cojocari) episcopali⁶⁶ sau mănăstirești⁶⁷ și destul de rar proprietari de “scaune” sau “trunchiuri” de tăiat carne, de regulă așezăminte religioase⁶⁸, mari dregatori⁶⁹ și rude domnești⁷⁰. Se cuvin avute în vedere, de asemenea, scutirile de *bezmăn* acordate deținătorilor de măcelării⁷¹.

3. PRELEVĂRI FISCALE DIN PRODUCȚIA DE PIEI

Socotită, de obicei, în rândul *angheriilor*⁷², adică a obligațiilor mai ușoare⁷³, darea numită *piei* ilustrează caracterul excesiv al politicii fiscale, faptul că toate veniturile mai importante realizate de populație erau supuse impozitării.

Cercetarea acestei categorii de impuneri este anevoioasă, întrucât lipsesc înregistrările statistice. În consecință, nu se pot face aprecieri cu acuratețe privind criteriile de impunere și nu

poate fi surprinsă nici dinamica politicii fiscale. Izvoarele care ni s-au păstrat - toate de mână a doua - permit doar unele considerații de ordin general⁷⁴.

O impunere cu regim permanent care să greveze populația din satele boierești și mănăstirești nu a existat, se pare, până la începutul secolului al XVII-lea. În mod obișnuit, cantitățile de piei necesare curții domnești și celorlalte instituții cu caracter public proveneau de la efectivele de animale crescute în câștele, odăile, grajdurile și stănele de pe domeniile domnești sau din dijele percepute de la locuitorii din târguri⁷⁵ și din satele de ocol⁷⁶. Prin urmare, prelevările din piei s-au făcut în secolele XIV-XVI îndeosebi pe seama crescătorilor de vite din așezările aparținând domniei. În primele decenii ale secolului al XVII-lea, regimul de impunere a fost extins și asupra satelor boierești și mănăstirești⁷⁷. Inițial, în această nouă categorie de impozabili au fost incluse, cu precădere, satele proprietate feudală, care anterior au aparținut domniei⁷⁸. Treptat, regimul de impunere a afectat pe toți contribuabilii de rând.

Prelevările fiscale din producția de piei sunt amintite de fiecare dată numai cu ocazia acordării de privilegii fiscale unor vecini și poslușnici mănăstirești⁷⁹.

Cea dintâi mențiune întâlnită de noi într-un act oficial datează din timpul domniei lui Miron Barnovschi (1626-1629). La 27 octombrie 1627, șoltuzul și pargari Sucevei erau avertizați să nu pretindă de la vecinii din satul Ițcani situat lângă oraș, *piei* și alte *angherii* specifice târgoveților, pentru că acel sat aparținea Mănăstirii Ițcani⁸⁰. Statutul fiscal distinct al vecinilor din Ițcani, în raport cu târgoveții suceveni fusese stabilit anterior, sub "alți domni"⁸¹. Prin urmare, cea dintâi atestare a dării este posterioară momentului instituirii ei⁸². Sugestii indirecte în acest sens conține un izvor narativ străin. Dacă e să dăm crezare lui Evlia Celebi, încă din vremea lui Soliman Magnificul, în perioada de după 1538, Moldovei i s-a cerut să trimită gratuit, la Istanbul, în fiecare an, câte 1.000 de piei de bou⁸³. Această cantitate de piei trebuia predată la timp pașalei din vilaetul Ocaikov împreună cu alte produse de strictă necesitate⁸⁴. Pe la 1668 - afirmă Paul Rychart - Moldova trimitea la Înalta Poartă, odată cu tributul, importante cantități de miere, ceară, seu, precum și 500 de ocale de piei tăbăcite. Aceași cifră o întâlnim și la informatorul german Happelius, dar pentru anul 1688⁸⁵. Este de presupus că pieile furnizate în acest mod Istanbulului proveneau, cel puțin parțial, din prelevări fiscale. Întrucât documentele nu conțin informații relevante despre criteriile de impunere și percepere, nu putem ști ce cantitate de piei dădeau contribuabilii. Un alt neajuns decurge din terminologia utilizată - extrem de lapidară și de imprecisă - în baza căreia este greu de făcut precizări asupra tipului de piei supuse impozitării. De fiecare dată s-a utilizat, în mod stereotip, denumirea generică de *piei*, neînsoțită de caracteristici calitative, ceea ce înseamnă că agenții fiscali s-au orientat în operațiunile de impunere și percepere după numărul și categoria animalelor declarate în prealabil de către contribuabili. De bună seamă că se aveau în vedere îndeosebi pieile de bovine, de cabaline și de ovi-caprine, dar nu trebuie omise nici cele de animale sălbatice, deși nu dispunem de informații directe în acest sens.

Data fiind importanța meșteșugărească a pieilor, multiplele utilizări ale acestor produse, domnii au acordat scutiri doar în puține cazuri. Din cuprinsul privilegiilor se desprinde ideea că populația din așezările domnești nu a beneficiat de asemenea avantaje fiscale. Scutirile acordate, cu vădită zgârcenie, au vizat câțiva vecini și poslușnici ai mănăstirilor ieșene Hlincea⁸⁶, Sfântul Ioan Gură-de-Aur⁸⁷, Socola⁸⁸, Adormirea (Barnovschi)⁸⁹, Sfânta Vineri și Galata de Jos - Balica⁹⁰ și, de asemenea, pe episcopul catolic din Bacău și subordonații săi de la toate bisericile⁹¹, care nu trebuiau să fie "amestecați" cu târgoveții în ce privește această dare.

În nomenclatorul fiscal a existat și impunerea numită *pielicele* (var. *pelcele*; *pelceale*)⁹². Principal, această dare diferea față de *piei* întrucât era parte componentă a *folăritului* - darea pe stâne⁹³; obiectul impunerii - pielicelele de miel. Lipsesc, de regulă, elementele de ordin calitativ și cantitativ⁹⁴. O singură dată, la 17 iunie 1763 se făcea precizarea că de fiecare stână din zona de munte se percepeau, între altele, câte două "pielicele negre"⁹⁵.

Considerațiile din studiul de față, privitoare la cele trei dări din sfera economiei păstorești se înscriu pe linia unor preocupări ale noastre mai vechi, vizând cunoașterea politicii fiscale a domnilor Moldovei în epoca medievală.

NOTE:

1. N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741* (II), în CI, (serie nouă), vol. XII-XIII, 1981-1982, p. 375-376; M. Lazăr, *Două obligații fiscale din Moldova medievală*, în "Hierasus", Botoșani, vol. VII-VIII, 1989, p. 371-375.
2. *DIR, A, veacul XVII*, vol. IV, București, 1956, nr. 17, p. 10-12. Vezi și Nicolae Grigoraș, *Dărilor în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741* (II), în *loc. cit.*, p. 375-376.
3. Această primă rată de bani a fost achitată către sfârșitul domniei lui Ștefan al II-lea Tomșa (*DIR, A, veacul XVII*, vol. IV, nr. 17, p. 10).
4. Cele patru rate au fost achitate în vremea lui Alexandru vodă Movilă (*Ibidem*, p. 11-12).
5. În momentul întocmirii *Izvodului*, un "potronic bun" valora 16 bani (*Ibidem*, p. 11). În circuitul monetar existau și "potronici proști".
6. *Ibidem*, nr. 625, p. 491.
7. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, București, 1904, p. 316, 323, 325, 343 și 364 (în continuare se va cita: N. Iorga, *Studii și documente*); Idem, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*, București, 1928, p. 46-47.
8. N. Grigoraș, *Privilegiile fiscale în Moldova (1741-1821)* (II), în AIIAI, vol. XIV, 1977, p. 44.
9. Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. I, ed. I-a, Iași, 1852, p. 137-138; Ștefan Pascu, Vladimir Hanga, *Crestomație pentru istoria statului și dreptului R.P.R.*, vol. III, Editura Științifică, București, 1963, nr. 379, p. 275.
10. M. Maxim, *Regimul economic al dominației otomane în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în RdI, nr. 9/1979, p. 1755; P. S. Aurelian, *Schițe asupra stării economice a României în secolul al XVIII-lea*, în "Analele Academiei Române", Seria a II-a, tom. III, secțiunea a II-a, București, 1882, p. 136-137 și 139; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 371-372; V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. VIII, București, 1897, p. 143-145; N. Iorga, *Documente și cercetări asupra istoriei financiare și economice a Principatelor Române*, în EN, XXVI, nr. 11/1900, București, p. 769 și nr. 6/1902, p. 325 (în continuare se va cita: N. Iorga, *Documente și cercetări*); Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în SMIM, vol. IV, București, 1960, p. 268.
11. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 373 (în continuare se va cita: *Călători străini*).
12. Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 85-86, 100 și 389; Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei și 0 samă de cuvinte*, ed. a II-a, București, 1959, p. 41.
13. Gh. Ghibănescu, *Sama visteriei Moldovei din 1763 (iunie-decembrie)*, în „Ioan Neculce”, fasc.5/1925, Iași, 1926, p. 95; N. Iorga, *Documente și cercetări...*, în *loc. cit.*, p. 769; Ioan Caproșu, *Sămi de Vistierie*, în "Revista de istorie socială". Fundația culturală română, Iași, nr. 1, 1996, p. 507-562; Idem, *Sama Vistieriei Moldovei din 1784*, în "Cercetări Istorice", Iași, XVI, 1997, p. 69-109; Ioan Caproșu și Mihai-Răzvan Ungureanu, *Documente statistice privitoare la orașul Iași*, vol. I (1755-1820), Editura Universității "Al. I. Cuza", Iași, 1997; Louis Roman, *Statistiques fiscales et statistiques démographiques ou les fousces apparences* (Les Pays Roumains et autres régions européennes au XV-e-XIX-e siècles), în "Annales de Demographie Historiques", 1985, p. 245-280.

14. Markos Antonios Katsaitis, *Călătorie de la Constantinopol la Iași și de la Iași la București în anul 1742*, în vol. *Saeculum. Documente inedite*, Ed. Junimea, Iași, 1977, p. 100.
15. Miron Costin, *Opere*, ed. cit., p. 74, 110, 149, 164-165, 171 și 177; Ion Neculce, *op. cit.*, p. 41.
16. N. Iorga, *Documente și cercetări...*, în loc. cit., p. 769. În *Sama Visteriei* pe perioada decembrie 1794-februarie 1795 la rubrica *Zahereaua și untul*, sunt consemnate furnituri în valoare de 170093 lei și 108 bani (*Ibidem*, în loc. cit., nr. 9/1900, p. 641).
17. Miron Costin, *Opere*, ed. cit., p. 239; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei RSR, București, 1973, p. 203.
18. AN București, *M-rea Bistrița*, VII/13; Vezi și N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova* (II), în loc. cit., p. 336.
19. Dumitru Z. Furnică, *Din istoria comerțului la români. Mai ales băcănia*, București, 1908, p. 103.
20. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*, p. 115.
21. Idem, *Studii și documente*, vol. VI, p. 316, 323, 325 și 343.
22. *Ibidem*, p. 316.
23. *Ibidem*, p. 364.
24. La 7 aprilie 1662, Serafim, episcop de Huși, era împuternicit să aducă oameni străini în satul Plopeni, primind pentru ei regim de slobozie pe timp de patru ani. Peste 14 ani, la 12 ianuarie 1676, Episcopiei de Huși i se acorda, de asemenea, pentru străinii ce ar fi dorit să se așeze în seliștile Crețești și Cârligați scutire pe durata de un an (AN București, Ms. 543, f. 97-98, nr. 63; Idem, *Episcopia Huși*, XLVI/4).
25. Mănăstirii Galata i s-a acordat regim de slobozie pentru trei seliști: Fântâna, pe apa Gerului, ținutul Tecuci, pe timp de doi ani - la 17 aprilie 1669 (AN București, Ms. 628, f. 226v.-227), Șendreni pe Bârlad, ținutul Covurlui, pe timp de zece ani - la 4 martie 1673 (CDM, vol. III, București, 1968, nr. 2248, p. 469) și Sagna, ținutul Roman, pe timp de șase ani - la 11 aprilie 1673 (AN București, *M-rea Galata*, VI/26); Seliștea Burnărești aparținând M-rii Golia era scutită la 9 februarie 1669 (Aurel Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr. 82, p. 104); seliștea Năpodova, ținutul Soroca, a M-rii Dragomirna primea la 8 iunie 1673 regim de slobozie pentru trei ani (AN București, Ms. 629, nr. 326, f. 424. Peste numai o lună, la 8 iulie 1673, durata scutirii era prelungită la zece ani (AN Suceava, *Colecția de Documente* I/94).
26. Pentru străinii care ar fi dorit să se așeze în satul Găinești al marelui logofăt Neculai Buhuș, la 22 aprilie 1666 se acorda scutire pentru șase ani (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 85).
27. Folfăești, pe Jijia - la 31 iulie 1620 (*DIR, A*, veacul XVII, vol. IV, București, 1956, nr. 625, p. 491), Vâlcești, ținutul Suceava - la 19 mai 1626 (*DRH, A*, vol. XIX, București, 1969, nr. 67, pp. 86-87), Belcești, Plopi, Călugăreni - la 25 august 1633, AN București, Ms. 628, nr. 334, f. 167) și Rusinovi (Petrița), ținutul Iași - la 5 aprilie 1674 (Idem, Ms. 629, f. 425), toate aceste șase sate ale M-rii Galata; Clincăuți și Melinești, ale M-rii Golia - la 28 martie 1660 (Idem, Ms. 628, f. 475-476); Stroiești, pe Sitna, ținutul Hârlău, al M-rii Sf. Sava - Iași - la 5 mai 1632 (*DRH, A*, vol. XXI (1626-1628), București, 1971, nr. 293, p. 375) și Glingenii, ținutul Iași - 8 ianuarie 1668 (AN București, Ms. 629, nr. 304, f. 396-397), ambele ale M-rii Sf. Paraschiva din Iași (Sf. Vineri); Budești, ținutul Cârliștău, al M-rii Dealul Mare - la 31 martie 1676 (AN București, *Achiziții Noi*, MCXV/18); Babiceni, la Gura Crasnei - la 23 august 1667 (Gh. Ghibănescu, *Surte și izvoade*, vol. IV, p. 52); Tuluțești, Stoicani și Șendriceni, ținutul Covurlui - la 28 februarie 1683 (AN București, *M-rea Cetățuia*, III/8), toate aparținând M-rii Cetățuia; satul Stănești, al M-rii Cașin - la 15 septembrie 1679 (AN București, *M-rea Sf. Sava - Iasi*, XXIV/1); Toporăuți, strămutat la seliștea Șipote, ținutul Hârlău - în anul 1680 (AN

- București, *M-reă Barnovschi*, I/7), Volcineț, ținutul Suceava (*Ibidem*, I/9) și Șipote, ținutul Hârlău (AN București, *Ms. 645*, f. 51v.) - la 30 noiembrie 1703), toate trei ale M-rii Barnovschi din Iași; Părtănoși al M-rii Probota - la 15 septembrie 1679 (AN București, *M-reă Probota*, II/2); Crăcăoani și Băiceni ale M-rii Hangu - la 1 septembrie 1715 (N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 421); Răchiteni, Tămășeni și Iugani din ținutul Roman, ale Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași - la 2 aprilie 1656 (AN București, *Ms. 629*, f. 340v.-341; vezi și Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I. *Acte interne (1408-1660)*, Editura Dosoftei, Iași, 1999, nr. 415, p. 474); 15 poslușnici din satul Hlincea, al Mănăstirii Hlincea, scutiți la 7 mai 1660 (Ioan Caproși și Petronel Zahariuc, *op. cit.*, nr. 479).
28. Opt poslușnici ai M-rii Solca, scutiți la 28 februarie 1662 (Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. II, Cernăuți, 1934, nr. 94, p. 172); doisprezece poslușnici ai M-rii Bârnova, scutiți la 12 iulie 1665 (AN București, *Ms. 646*, f. 57); doi poslușnici ai metocului de la Mogoșești al M-rii Neamț, scutiți la 8 ianuarie 1667 (AN București, *M-reă Neamț*, CXXXII/17); șase poslușnici ai M-rii Cereșnovăț, ținutul Soroca, scutiți la 10 martie 1669 (AN București, *Colecția Documente Moldovenești*, XII/21); un poslușnic al M-rii Dealul Mare, scutit la 27 mai 1674 (AN București, *M-reă Sf. Sava - Iași*, XXXI/22); poslușnicii M-rii Bistrița, scutiți la 2 martie 1678 (AN București, *M-reă Bistrița*, IX/4); șase poslușnici ai M-rii Vizantea, scutiți la 9 februarie 1679 (AN București, *Ms. 580*, f. 41); poslușnicii M-rii Pângărați, scutiți la 1 august 1695 (AN București, *M-reă Pângărați*, III/11); treizeci și cinci poslușnici din satul Toporăuți ai M-rii Barnovschi din Iași, scutiți la 17 decembrie 1700 (AN București, *M-reă Barnovschi*, I/8); cinci poslușnici ai M-rii Copou din Iași “fără cislă, fără stăpânire și fără nici o breaslă”, scutiți la 20 aprilie 1700 (AN București, *Ms. 579*, f. 217); la 28 decembrie 1700 aceeași scutire, dar pentru zece poslușnici (*Ibidem*), iar la 15 mai 1716 pentru douăzeci oameni: zece “cu rupta” din Bărlești și zece de lângă Copou (*Ibidem*, f. 63 v.); cincisprezece poslușnici ai M-rii Bistrița din satul Lățcani, scutiți la 17 octombrie 1701 (AN București, *M-reă Bistrița*, V/10); treizeci poslușnici “vechi” din satul Belcești ai M-rii Galata, scutiți la 30 noiembrie 1703 (AN București, *M-reă Barnovschi*, VI/7; *Ms. 628*, nr. 340 f. 170); cinci străini, poslușnici ai M-rii Sf. Ioan Gură-de-Aur din Iași, scutiți la 16 aprilie 1710 (AN București, *M-reă Sf. Ioan Gură-de-Aur*, XIII/1); toți poslușnicii M-rii Agapia, scutiți la 9 ianuarie 1714 (AN București, *Ms. 628*, f. 389); cincizeci poslușnici din Răchiteni, ținutul Suceava, și zece poslușnici din Fărcășani, ținutul Roman, ai M-rii Trei Ierarhi din Iași, scutiți la 30 septembrie 1715 (AN București, *Ms. 578*, f. 43-44); doisprezece poslușnici ai M-rii Socola, scutiți la 4 martie 1716 (AN București, *M-reă Socola*, VI/8).
29. Douăzeci și opt vecini ai M-rii Barnovschi - Iași din satele Toporăuți, Șipote și Munteni care s-au așezat în satul Dobârceni, ținutul Vaslui, pe moșia m-rii, “fiind țara cu nepăci”, sunt scutiți la 28 ianuarie 1696 (AN București, *Ms. 645*, f. 32).
30. Locuitorii din satul Borlești, ținutul Bacău, erau scutiți la 15 martie 1633 de *sulgiu, iliș, unt și ceară* pentru că domnul i-a orânduit să păzească straja de la Tazlău, (AN București, *M-reă Tazlău*, I/3 ; DRH, A, vol. XXI (1632-1633), nr. 315 p. 405; N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei RSR, București, 1971, p. 120; Idem, *Dările în Moldova de la întemeierea statului și până la 1741 (II)*, în *loc. cit.*, p. 335).
31. Sătenii din Fântâna, ținutul Tecuci, erau scutiți la 22 noiembrie 1646 de *sulgiu, iliș și unt* pentru că se îngrijeau “de treaba drumului” (AN București, *M-reă Galata*, VII/8).
32. N. Grigoraș, *Privilegiile fiscale în Moldova (1741 - 1821)* (I), în AIIAI, vol. XIV, 1977, p. 44.
33. La 6 noiembrie 1667, Alexandru vodă Iliș scutea “opt case de oameni” ai sulgerului Enachi Cunupi și ai fratelui său Constantin, care erau “de treaba bucatelor” la odaia de

- la Valea Bacului (Rediul lui Tătar) “de sulgiu, unt, braniște, vacă de săliște și de alte dări” (AN București, Ms. 578, f. 113). Scutirea avea să fie confirmată ulterior în mai multe rânduri: 22 iunie 1674 (*Ibidem*, f. 119), 3 ianuarie 1676 (*Ibidem*, f. 120) și 13 martie 1686 (*Ibidem*, f. 120-121).
34. Satul Preotești din ținutul Neamț al domniței Ruxandra, frica lui Vasile vodă Lupu, era scutit la 20 februarie 1679 de mai multe dări, între care și de “unt” (AN București, *M-rea Neamț*, LVIII/5); V. A. Urechia, *Biserica din Cetatea Neamț* în AARMSI, seria a II-a, tom XI/1888-1889, București, 1890, p. 133). Scutirea a fost confirmată apoi în 1685 (AN București, *M-rea Neamț*, LVIII/a).
35. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 362 și 447.
36. *Ibidem*, p. 216; Vezi și N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova (II)*, în *loc. cit.*, p. 320; M. Lazăr, *Două obligații fiscale din Moldova medievală*, în “Hierasus”, Botoșani, vol. VII-VIII, 1989, p. 376-379.
37. *Călători străini*, vol. VI, București, 1976, p. 474.
38. M. Maxim, *Regimul economic al dominației otomane...* în *loc. cit.*, p. 1753.
39. *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455-1774), Ed. Academiei RSR, București, 1976, ed. Mustafa Ali Mehmet, nr. 137, p. 129-130.
40. *Ibidem*, nr. 152, p. 133.
41. M. Maxim, *Regimul economic al dominației otomane...* în *loc. cit.*, p. 1750-1754.
42. Șt. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*, Editura Academiei RSR, București, 1969, p. 155, 249 și 273; I. Ciută, *Apicultura în economia Moldovei medievale (sec. XV-mijl. sec. XVIII)*. *Rezumatul tezei de doctorat*, Iași, 1977, p. 16; Mustafa Ali Mehmet, *Documente turcești privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei RSR, București, 1976, nr. 137, p. 129 (în continuare se va cita *DTIR*).
43. N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova (II)*, în *loc. cit.*, p. 336.
44. Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor. Supliment*, vol. II/2, ed. Ion Bogdan, București, 1995, p. 1077; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, p. 312.
45. *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331.
46. *Ibidem*.
47. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XV, 2, ed. Nicolae Iorga, București, 1913, nr. 1810, p. 931-932.
48. AN București, Ms. 578, f. 75v. și 150-151; AN Iași, *Colecția Documente*, pachet 411/8; Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor. Supliment*, vol. II/2, ed. Ion Bogdan, p. 1077; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 219 și 447; *Documente slavo-române*, în *RdI*, 1949, p. 233-234; N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova (II)*, în *loc. cit.*, p. 336.
49. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 362.
50. C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III/2, București, 1946, p. 660.
51. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 273.
52. *Călători străini*, vol. VII, București, 1980, p. 501.
53. Valeriu Veliman, *Relațiile româno-otomane 1711-1821. Documente turcești*, București, 1984, p. 199-201, 206-207 și 317-320. Către sfârșitul secolului al XVIII, nivelul furniturilor de seu a scăzut. În anul 1788, Moldovei i s-au cerut 40.000 ocale (*DTIR*, vol. II, 1774-1791), ed. Mustafa Ali Mehmet, Ed. Academiei RSR, București, 1983, nr. 217, p. 259. În mod obișnuit, grăsimile topite sunt cunoscute în documentele otomane din secolului al XVIII-lea sub numele de *roğan-sade* sau *ruga-sade* (*Ibidem*).
54. C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II/2, p. 660; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 221. În cea de-a doua domnie moldovenească (1741-1743), Constantin Mavrocordat a interzis *meserciilor* din Iași să vândă seu la persoane particulare,

- obligându-i să-l desfacă numai către oamenii domnești, care urmau să se prezinte la anumite date și să ia tot seul cu bani peșin (*Ibidem*, p. 221).
55. AN București, *M-rea Galata*, XIV/9.
 56. AN București, *Achiziții Noi*, CCXVIII/4.
 57. AN București, *Ms. 268*, f. 52v.
 58. AN București, *Achiziții Noi*, CCXLIII/4.
 59. *Ibidem*.
 60. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, p. 366-437.
 61. *Ibidem*, p. 219 și 437.
 62. D. Cantemir, *op. cit.*, p. 211.
 63. *Ibidem*. *Bezmăn* s-a numit, de asemenea, și darea pe cârciumi.
 64. Matei D. Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (sec. XV-XVIII)*, Ed. Academiei RSR, București, 1973, p. 136-143.
 65. Satul Țcani al mănăstirii cu același nume de lângă Suceava (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor. Supliment*, vol. II/2, ed. Ion Bogdan, p. 1077; Satul Hlincea, al M-rii Hlincea (AN București, *M-rea Socola*, VI/2, 4).
 66. *DRH, A*, vol. XXI (1632-1633), nr. 353, 355.
 67. Doi mesercii, doi cojocari și doi hoștinari ai Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași, scutiți la 18 decembrie 1675 (AN București, *Ms. 578*, f. 75v); cinci poslușnici ai Mănăstirii Sf. Ioan Gură-de-Aur din Iași, scutiți la 16 aprilie 1710 (AN București, *M-rea Sf. Ioan Gură-de-Aur*, XIII/1); 12 poslușnici de origine străină ai Mănăstirii Socola din Iași, scutiți la 4 martie 1716 (AN București, *M-rea Socola*, VI/18).
 68. La 30 martie 1747, "biserica ungurească" (romano-catolică) din Iași era scutită de *său domnesc* pentru "un trunchi de mesărință, de tăiat carne" (N. Grigoraș, *Privilegiile fiscale din Moldova (1741-1821) (II)*, în AIIAI, vol. XVIII/1981, p. 192).
 69. Lui Ioniță Cantacuzino biv vel agă i se scutea de *seu* în 1758, de asemenea, un "trunchi de tăiat carne" (C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III/2, p. 660).
 70. Constantin Racoviță dispunea la 19 aprilie 1756 scutirea unui "scaun de meserimă de tăiat carne al domniței Anița" de *său domnesc*, precum și de *bezmăn, camână, braniște* etc. (AN Iași, *Colecția Documente*, pachet 411/8).
 71. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. VI, nr. 219, 437; Melchisedek, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire după documentele Episcopiei și alte monumente ale Țarei*, București, 1869, p. 52, 112, 117 și 145. I. Antonovici, *Documente bărlădene*, vol. II (1495-1863), București, 1912, nr. 698; *DRH, A*, vol. XXI (1632-1633), nr. 112, 214 și 353-354.
 72. N. Grigoraș, *Dărilor în Moldova (II)*, în CI, serie nouă, vol. XII-XIII, Iași, 1981-1982, p. 336-337.
 73. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea a II-a, București, 1946, p. 660.
 74. *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331; vol. XXI (1632-1633), nr. 349, p. 446; *Călători străini*, vol. VI, București, 1976, p. 47; vol. VII, București, 1980, p. 501.
 75. *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331.
 76. AN București, *M-rea Socola*, VI/2, VI/4, VI/6, VI/8. VI/18, VI/61.
 77. *Ibidem*; AN București, *Ms. 628*, f. 3-4 și 19v-20; AN București, *M-rea Cetățuia* I/10-11, I/13; AN București, *M-rea Sfântul Ioan Gură-de-Aur*, XIII/1; *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331 și vol. XXI (1632-1633), nr. 349, p. 446.
 78. AN București, *Ms. 535*, p. 131; AN București, *Ms. 628*, f. 3-4, 19-20; AN București, *M-rea Cetățuia*, I/10-11, I/13; *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331 și vol. XXI (1632-1633), nr. 349, p. 446.
 79. În acest caz, cu sensul de dare mărunță. (*DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331).

80. *DRH, A*, vol. XIX (1626-1628), nr. 247, p. 331.
81. *Ibidem*.
82. Starea înfloritoare a meșteșugurilor în legătură cu prelucrarea pieilor, sporirea continuă a trebuințelor de piei de la Curte, au atras, fără îndoială, de timpuriu, atenția fiscalului asupra acestor produse. Importanța economică a pieilor pentru numerosul personal din slujba domnului este subliniată, în mod sugestiv, de demnitarul polonez Erasmus Otwinowski în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Înfățișând dărnicia lui Alexandru Vodă Lăpușneanu, care rezervase suitei sale un bou pentru hrană, solul a ținut să precizeze că a doua zi domnul a trimis la el o slugă pentru a lua pielea animalului sacrificat. (*Călători străini*, vol. II, București, 1970, p. 119; Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon (redactori responsabili), *Istoria orașului Iași*, vol. 1, Ed. Junimea, Iași, 1980, p. 147).
83. *Călători străini*, vol. VI, p. 474
84. *Ibidem*.
85. *Ibidem*, vol. VII, p. 501; Paul Cernovodeanu, *Țările Române în viziunea călătorilor englezi (a doua jumătate a secolului al XVI-lea și primele decenii ale celui de-al XVII-lea)*, în SMIM, VI, 1973, pp. 123-124 (cu specificarea că în acest studiu cifra pentru piei este consemnată greșit); N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, p. 415.
86. AN București, Ms. 535, f. 131; AN București, Ms. 628, f. 3-4, 19-20; AN București, *M-reă Cetățuia*, I/10, I/11, I/13.
87. AN București, *M-reă Sfântul Ioan Gură-de-Aur*, XIII/1 (1710, aprilie 16).
88. AN București, *M-reă Socola*, VI/2 (1685, mai 20); VI/6 (1696, mai 1); VI/8 (1696, noiembrie 4); VI/16 (1705, iunie 16); VI/18 (1716, martie 4).
89. *DRH, A*, vol. XXI (1632-1633), nr. 349, p. 446 (1633, august 25).
90. AN București, *Fond Sever Zotta*, dos. nr. 137, f. 85-88v. (1669, aprilie 8).
91. Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. V, p. 236-237 (1675, decembrie 14).
92. T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 143; A.N. Suceava, *Colecția de Documente*, II/19; II/36. *Pielicele* nu are în acest context sensul de piei de samur, cum a susținut T. Bălan, ci cel de pielicele de miel, pentru confecționatul hainelor de blană și a căciulilor (vezi A.N. București, *Fond T. Bălan*, dos. nr. 27 b, p. 146).
93. M. Lazăr, *Contribuții la cunoașterea politicii fiscale a domnilor moldoveni în secolele XVII-XVIII. Folăritul*, în C.C., serie nouă, nr. 1(11)/1995, p. 87-100.
94. Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXI, p. 190; A.N. Suceava, *Colecția de Documente*, II/19.
95. T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. IV, Cernăuți, 1938, p. 209.

Résumé

L'auteur fait une incursion dans le domaine de la fiscalité du Moyen Âge de la Moldavie, se rapportant d'une manière concrète aux impôt perçus sur les produits pastorales.